

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Каменом

Ивана Милаковић

Гнев ми, богињо, певај...

Скакућем са камена на камен, као пекад, кад смо се као деца такмичили ко може више пута да пређе са једне обале на другу, а да се не оклизне и не падне.

Било је ту клизања и падања, и плускања у хладну воду, и убоја, и изврнутих зглобова, па и помова. Било је и крви — повреде главе умеју баш гадно да крваре — а онда мук, кад смо схватили да неће више скакати са нама, никада, да реч више неће проговорити, само ће гледати кроз прозор. Зна ли и даље ко смо? Сећа ли се скакања? Сећа ли се било чега?

Нисмо знали, али смо наставили са скакањем. Морали смо. Тако ради бајалица. Скачемо и такмичимо се док не падне неко нов, тамадн достигао да нам се придружи, а најстарији може да оде даље. Тако чувамо све. И сви су безбедни.

Само, када је нови дошао, нисмо знали сме ли најстарији да оде. Већ смо били краћи за једног.

Родитељи нису знали, нити смо смели да им кажемо — чујеш од старије деце кад ти дође време, па препосиш млађима — те писмо имали кога да питамо.

А морали смо да наставимо. И писмо смели да погрешимо. Једна једина грешка, и нико више не би био безбедан.

Само што бајалица већ није радила. Не сасвим. Не како треба. Или не би било оне крви, ни тишине заувек.

А то је могло да значи само једно. Врачка-прекидачка.

Скакали смо тако с новим, и покушавали да усмиримо бајалицу. Може то, кад баш треба. А требало је. Требало је наћи ко је бацно врачку.

Ко нам је уважио друга и брата.

Нови је био необично вешт. Толико вешт да смо се питали није ли врачка његова, хоћемо ли њега морати, тако ситног и мршаваг, тек дораслог...

Али не, постојало је разумно објашњење. Његови су акробате. Сигурно је тренирао још пре него што је право проходао.

Није он. Али ко јесте?

Кога треба да удавимо у потоку да би се врачка спрала, да бисмо сви поново били безбедни?

Нисмо сазнали.

Нисмо открили.

Нови су долазили, најстарији одлазили.

И како је време пролазило, све више смо не баш заборављали, али се питали колико је све то имало смисла.

Врачке. Бајалице. Нешто у шта само деца верују.

Да ли смо стварно могли да верујемо у то, чак и као деца?

Да ли смо заиста били толико упорни да је једно дете настрадао, остало као биљка?

Да ли смо заиста толико мрзели ту особу која је наводно бацила врачку — а врачке не постоје, као ни та особа — да смо били спремни на убиство?

Скачем, и питам се све то.

И тешко ми је да поверујем.

А још теже ми је да поверујем колико ми се све вратило, и стара осећања, и вештина.

Ниједном да се оклизнем.

Ниједном да испустим камен који држим у руди.

Баш лепо лежи у шаца. Осећате да бисте лако главу неком разбили да га ударите њиме. Лежи тамадн како треба, правог је облика и величине.

Не неком. Једној особи.

Оној која је синоћ, успут, као да то није ништа, испричала како је бацила врачку над је била дете. Ха-ха, ко још верује у врачке?

Бака ју је научила, каже. Тај дечко јој се баш допао, али био је заузет глупим скакањем — шта је тим шашавцима уопште значило то скакање? — ни погледао је није.

Истина, бака ју је упозорила. Мора тачно да зна шта хоће. И шта осећа.

Али она је била љута. И није је било брига.

А мој брат је и данас као биљка, због неке тамо шмизле која чак није ни од наших.

Држим камен и скачем.

Мораш да знаш шта хоћеш. И шта осећаш.

Моја је освета, и ја ћу је вратити.

ИНТЕРВЈУ: ДАНИЛО ВУКСАНОВИЋ, ЛИКОВНИ УМЕТНИК

Изазови ће надвладати осећај слободе

Новосадски ликовни уметник и конзерватор др Данило Вуксановић недавно се представио у Музеју и галерији у Тивту са близу 50 радова изведених у различитим техникама. Између слике, цртежа и мишљења о њиховој судбини налази се простор Вуксановићевих ликовних критика, есеја и стручних текстова из области историје уметности и музеологије, записано је највише ове изложбе приређене под насловом - „Semper imago“.

● **Говорећи о тој поставци, историчарка уметности Александра Симоновић је оценила да је „Вуксановић свестан позиције савременог уметника који мора да послуша друштво и да реагује“?**

– Називом изложбе сам хтео да нагласим отпорност слике у сваком времену па и у савременом. Радови из различитих циклуса који су били изложени у Тивту заправо су белези који говоре о мојој потрази за сликом, њеном увек новом верзијом, деформацијом или једноставно – присуством. Увек слика – *Semper imago* јесте мој стваралачки мото који стоји наспрам посматрача као једноставна парола и поручује да свет без слике ништа не значи. Или још простије: без слике нема живота. Реакције на савремено друштво у виду критике или анализе постају обавеза и свако од нас се труди да пронађе начин који му се чини најпогоднији и разумљивији за публику. Мој израз се креће међу различитим медијима (цртеж, слика, графика, колаж, инсталација, анимација, текст) али увек настоји да истакне лични печат

Фото: Триватска архива

О уметности, упркос свему

● **Уметници су раније стрепели од суда ликовне критике. Да ли је општа релативизација вредности отупела њихов значај или разлози задиру и у саму позицију ликовне уметности, па тако и ликовне критике данас?**

– Добро сте приметили да је утицај савремене уметничке критике али и саме уметности више него ограничен, сведен на минијатурни постотак присуства у буџетима, медијима и другом. Вредности се заступају много више на меркатилним основама док интереси оних што поседују вишак новца све више задиру у сферу уметности. Раније је било јако важно ко о уметнику пише и једна лоша критика могла је уништити каријеру уметника. Данас, у доба социјалних мрежа свако критикује, суди, оспорава и хвали. Припадам онима који се боре за глас који говори, пише и објављује о уметности, упркос свему.

у сложеном односу савремене уметничке праксе и културног (националног) наслеђа уз учешће бираних симбола, издвојањем мање познатих детаља и цитата.

● **Један од лајтмотива тиватске изложбе је да „слика представља место сусрета онога што је било и онога што јесте“. А где је њена позиција у односу на што ће бити? Шта то актуелна уметност оставља за будућност?**

– Смисао уметности је да повезује и помаже у разумевању живота, у природи историје која је показала добру и лошу страну у бројним цивилизацијама иза нас. У тренутку врхунца једне културе почиње пад који је уствари само привид. Права уметност наставља да живи и у следећем времену попут добро умешаног малтера који не дозвољава грађевини да се сруши. Позиција уметности је увек двојка, једно представља у моменту настанка док је њен стваралац жив а после тога трпи ревизије, додатна читања али и злоупотребе. Актуелна уметност означава све што је урађено у савременом тренутку и оставља будућим генерацијама искуство мишљења о уметности. Уметност је у суштини идеја традиције – преношења, уз очување

предности које су заслужиле да опстану у времену, дакле у будућности. За то заступање добио сам награду „Лонгин“ за укупно стваралаштво.

● **У најавама изложби све се чешће употребљавају термини визуелни уметник, чак мултимедијални, уместо сликар, вајар, графичар... Да ли је то чисто питање тренда или се границе између дисциплина заиста убрзано бришу?**

– И једно и друго је у питању. Асимилацијом свих других уметности под своје окриле, њено „величанство“ савремена уметност је укључила све познате врсте уметности заједно са захукталом снагом дигиталне технологије. Ауторско у уметности добија вишеструки карактер, границе између дисциплина нестају пошто се преплитање не може избећи. Чак је и пожељно комбиновати наизглед неспојиво како би се кроз стваралачки процес на самом крају остварио атрактивнији резултат. Експериментални карактер тих поступака постаје неписани рецепт за откривање уметничких дискурса. Наравно да експозиција уметничких дела има значајну улогу али сигурно је да уметници данас морају баратати бројним вештинама ако мисле да опстану на сцени, тржишту и у јавном простору.

● **За кога данас уметник ствара? Нове технологије су омогућиле уверљиву посету Лувру, Праду, Галерији Матице српске а да љубитељ уметности не мора ни да изађе из стана. Прети ли нам опасност да се у тој AI поплави утопи и она потреба да се доживи слобода коју истинска уметност доноси?**

– Већ има доста година од кад се говори да ће штампану књигу заменити електронска а књиге се све више штампају. Нове технологије ушле су у нашу мисао и не постоји више аспект живота који није обузет њеном моћи. Виртуелне туре, реконструкције прошлости помоћу уметне интелигенције показују да присуствујемо часу незаустављивог технолошког напретка. Мислим да ће место слободе у односу на уметност остати нетакнуто, једино ће се угао посматрања толико деформисати да неће бити могуће лако разлучити шта је стварна креативна вредност а шта производ аутоматског коришћења непрегледних база података. Изазови ће надвладати осећај слободе. Галерија Матице српске се труди да на прави начин укључи технологију у све домене рада, од презентације, рестаурације, истраживања и комуникације са свим слојевима публике.

Мирослав Крајић

МИКРО ПРИЧЕ (1)

Не прилазим непознатим женама

Пише: Зоран Љубичић

НЕДОВРШЕНА ФОТОГРАФИЈА
Експозиција њеног ока, две секунде.
Широки угао у који сам цео стао.
Прошла је поред мене не притиспувши
окцидич.
Од тада сам невидљив.

ПРВИ ПОЉУБАЦ
Са рукама на леђима спојили су усне. Тако су добили кри-
ла.

ДОЖИВЉАЈ СВЕТА
У времену када жене пису покривале своје сисе, а му-
шкарци своје задњице, научници су тврдили да је наша пла-
нета саздана од две лопте.

НЕПОДНОШЉИВА ТИШИНА
Мајка чује дечје откуцаје у стомаку. Затим у колевци. У
другој соби. У другом граду. У другој држави.
И онда их одвесе са собом.

ПРОЛАЗ
Ухваћен између два времена налази се простор.
Неки га називају тунел, црна рупа, првоточина.
Ја га називам степеник родитељске куће.

УЗРОК ИЛИ ПОСЛЕДИЦА
Два уздрхтала тела усред земљотреса.

АБЕЦЕДА ГОДИНА
Моја баба и деда не силазе са социјалних мрежа.
Кажу да се осећају као генерација Z јер нико неће да их
запусти.

ДОМ ЗА БИЉКЕ
Ана гаји биљке. Много биљака.
Како биљке расту, тако и Ана расте... изнутра и споља.
Аживо срце је већ тако велико да зимы у њега смести све
биљке.
Тада својим великим баштованским шакама направи два
прозора испред свог срца.

НАСЛЕЂЕ
Непрекидни низ два пара стопала, одржаних у пустињ-
ском песку, помаља се нетакнут после пешчаних олуја.
Предања кажу да траг не води нигде, а да почиње од др-
вета јабуке... које више не постоји.

ЧЕМУ ТО, СИНЕ?
Моји родитељи су играли шах отицао су остали сами.
Тата је одувек био аматерски ентузијаста, мама је научи-
ла правила у њеним педесетим.
Када сам једне давне године дошао да их посетим, мама
се похвалила да понекад победи тату.
Поређао сам фигуре и питао ко хоће да игра. Тата се већ-
као, ни под старе дана није волео да губи.
Тако смо мама и ја играли први пут у животу. Победно
сам је, безобзирно, све три партије.
Следећег дана сам отишао назад у Холаццију.
Мама је умрла после 9 месеци, не дочекавши шездесет пе-
ти рођендан.

СУПТИЛНЕ РАЗЛИКЕ
Накада не прилазим непознатим женама.
Само их посматрам.

При томе користим више врста погледа: 1) кроз њу као
да не постоји; 2) у њене очи као да ја не постојим; 3) као да
се однекуд знамо, или делимо заједничку тајну.
Годинама сам био поносан на свој арсенал заводљивих
погледа, и његову прецизну примену... све док писам, по-
сле много година, схватио да су, на неки тајанствени начин,
оне одређивале како ћу их гледати.

ФОНТАНА
После понављањег секса она је легла на леђа раширених ру-
ку, ногу и отворених уста... гласно је хркала. По изласку из
куватила сам схватио да за мене нема места на кревету, па
сам гурнуо руку у џеп својих фармерки.
Сео сам у фотељу и бацао новчиће на њеним устима, сва-
ки пут пожелевши жељу. Тако сам заспао.

КУЊНИ ЉУБИМЦИ
Мој робот-усисивач се јутрос расхлакао. Увиђавно је оти-
шао у купатило и на плочицама ронко сузе.
Није помогло ни пражњење контејнера са прашином,
умивање истог, допуца батерије... чак ни то што сам сео па
под поред њега и пежио му, кажипрстом, трљао сензор.
У сред тог замрањеног, а и истовремено драматичног, ста-
ња, у купатило је утрчала наша мала, бела пудлица, и ли-
знула робота... он је поскочио и отрчао за њом.

КОНСЕНЗУС
У визу погрешно схваћених намера десно се трепутао ка-
да су се људи разумели. Тада је почео рат. ■

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Водичи златног телета Радован Влаховић (Банатски културни центар)

Радован Влаховић је за мото своје књиге узео једну речени-
цу Лава Троицког: „Политика се у све на свету може мешати,
али у уметност не“. Тако је аутор обезбедио себи потпору за
све оно што је имао намеру да изнесе на видело у овој својој

књизи сатиричне поезије. Књига „Води-
чи златног телета“ састоји се из три це-
лине: „Одмах наплаћујемо“, „Невоља са
памћењем“ и „Они долазе“. Како истиче
Братислав Р. Милановић, своју комп-
лексну тему о односу песника и
политичара Влаховић обрађује кроз
разне мотиве развијајући свој песнич-
ки поступак од афористичког исказа до
већих песничких форми, до сатирич-
них балада и гротески и поетира исто
таквом поемом-гротеском по којој је књига насловљена:
„Ово је књига сатиричне поезије каква по обиму и својој пе-
двосмислености у значајском смислу није виђена у савре-
меној српској књижевности“.

Плагиијат

Тихомир Петровић

(Народна библиотека „Радоје Домановић“)

Историчар књижевности др Тихомир Петровић оласно се по-
вом студијом коју је овог пута посветио својеврсној пошлости
савременог доба. Јер данас се, како сам вели у уводном слову,
„преузимање туђег, готово, не сматра трагичним бити посебно
погрешним“. С друге је стране духовна
покрада и даље „периферно теоријско
поље“. Стога је аутор себи дао у задатак да
читаоце, кроз петнаестак поглавља, про-
веде кроз шарлика поља људског делова-
ња која могу - и јесу, и то на различите
начине - бити предмет плагирања, своје-
врсног паразитизма, како ову работу на-
зива проф. Петровић. При томе се као
аутор, посежући за низом примера, тру-
дио да, колико год је могуће, направи раз-
лику између перфидне крађе
интелектуалне својине, Хајнеовог става
да „уметник свуда сме посетити да би нашао грађу за своја де-
ла“ и непризорног потурања туђег као своје - јер то чак није ни
плагијат већ - фалсификат!

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Уместо лепог романа

„Грађа за леп роман: избор из поезије“, Драгана Младеновић
(Културни центар Војводине „Милош Црњански“, Нови Сад, 2025)

Пише: Сања Перић

Награду „Милица Стојадиновић Срп-
књижа“ за најбољу песничку књигу жен-
ског аутора на српском језику 2024.
године добила је Драгана Младеновић
за збирку *Роботка*. Тим поводом Гориза
Радмиловић приредила је избор из де-
вет збирки песама, од прве *Нема у томе*
пимало поезије из 2003. године, до најновије, награђе-
не књиге. Изостављена је једино збирка *Распад систе-
ма* из 2005. године, док су све остале обухваћене у
укупно шездесет и седам песама. Тематски повезан из-
бор подељен је у шест складно изграђених циклуса, ко-
ји преиспитују порозне границе родног идентитета у
савременом друштву. Ироничан наслов избора осли-
кава несразмеру између очекивања од женског аутор-
ства и стварности у којој жена живи -
„леп роман“ постаје симбол удоваљава-
ња малограђанским стандардима. Грађа
подсећа да су и људи сведени на матери-
јал за умирујући паратив, који анестези-
ра не само бол и незадовољство, већ и
осетљивост на неправду и насиље. У по-
езији Драгана Младеновић мало је тога
што умирује - напротив, њене песме су
дубоко узнемирујуће, мрачне, и сурове.
Изоштрени фокус на несразмеру снага
између такозваног „јачег“ и „лепшег“ по-
ла отвара могућност промене - не у ко-
рист једних или других, већ у корист
целокупног друштва, оболелог у својој
основи.

Први циклус „Избор из грађе“ бави се
идентитетским ознакама као што су „пи-
сац“, „радикал“, „отац“ или „породични тип“, без ствар-
не симболичке вредности у времену камелеонских
личности. Такве личности данас се закљичују „у једно, у
друго сутра“ или имају „ја“ са роком трајања, као што је
и жеља за писањем замагљена туђим идејама и очеки-
вањима. Оваква врста ограничења пропитује се кроз
целу књигу, при чему други циклус „(Једноставно) би-
ти он“ иде најдаље у истраживању појма мушкости. На-
пашена наративност стихова блиска је реалистичкој

техничкој скази, која ствара утисак живе речи и усме-
ности. Језроит и истрекидан исказ указује на рас-
пад традиционалне целовитости приче, као и на
кризу традиционалне мушкости. Опис сажет у два
полустиха „тај што не одраста / него трули“ предста-
вља моћну формулацију недораслости мушкарца
на емотивном, социјалном и духовном плану. И док
је ово приказано уверљиво, из више различитих
перспектива, идеја традиције у вишеделној исто-
меној песми изопачена је и сведена на најгори мо-
гући однос према женама, деци и старима. Ако је у
основи појединих песама (па и целих збирки) Драгана
Младеновић намера да буду „прст у око“, како се поглед
више не би могао скретати од неправде и зла, прити-
сак је понекад сувише јак, толико да се након убода гу-
би капацитет за гледање уопште.

Читалац се суочава са сопственом, свесном или под-
свесном, жељом за „лепим романом“ с „хепендом“, не-
ретко остајући ускраћен за естетски или
поетски доживљај. Уз цинизам, ирони-
ју и сарказам који интензивирају чита-
лачки доживљај и чине сталне пратеће
елементе, кроз поједине песме пробија
се туга као заборављени знак људскости.
Последња четири циклуса посвећена су
жени и њеним улогама у односу на
структуру моћи и механизме контроле.
Најустелије су, ипак, песме у којима же-
на није ни роботизована, ни затепута
као струна, већ једноставно - „скрхана“,
где јој се допушта да, барем у песми, не-
скривено и непоправљиво људски пла-
че. Таква је песма „сценарио“ о једном од
најболнијих проблема друштва, краћи
беба: „увек би мајка тражила да / види
тело али би јој / то забрањили јер је скр-
хана / и сахрана би се увек обављала / толико тајно / да
ни слова од новорођенчета / не остане“. Песникња
Драгана Младеновић не допушта да „не остане ни слова“
ни трага, пишући о жртвама које систем не види и
не чује, али за које поезија још има слуха. *Грађа за леп
роман* снижава праг наше осетљивости тако да ослу-
шимо и коначно чујемо шапат који, пре но што се
претвори у крик, у последњој песми казује „вала доста
је било / вала доста је било / доста“. ■

Др Тихомир Петровић
ПЛАГИЈАТ

Историчар књижевности др Тихомир Петровић

ЕМАНУЕЛ СВЕДЕНБОРГ, НАЈТАЈАНСТВЕНИЈА ЛИЧНОСТ МЕЂУ ПОДАНИЦИМА КАРЛА XII

О читању као процесу прилагођавања

Пише: Милан Р. Симић

Сетите се списа сто аутора и њихових књига које је Бела Хамваш предложио као обавезну лектуру. Под бројем 51. је Емануел Сведенборг: „Сведенборг је најбоља проба. Дај некоме нека прочита десет редка његовог дела. Ако каже: Глупост! – тај човек је плитак и безвредан тип. Ако каже: Не разумем га – тај је накриво насађен. Ако каже: досадан је – тај више нека не узима књигу у руке. Ето, Емерсон је посветио једну од својих најбољих студија оном Сведенборгу коме су се јављала таква осећања да је видео кроз чврсту материју, и приметио је духовна бића. Сведенборг је један велики модеран човек који је имао способности као велики тибетански, египатски, и индуски мајстори древног доба.“

Емануел Сведенборг (1688-1772), по Борхесовом мишљењу најтајанственија личност међу поданицима Карла XII, мистик који је „одбацио“ Спасење кроз милосрђе а проповедао о спасењу кроз рад Дела које садржи читавог човека, његов дух и ум, као да је одживео три, а не тек један живот! Тај мистик, за неверицу, остао је упамћен и као проналазач! Специрао је возило за кретање кроз ваздух, нацртао је возило за кретање кроз воду. Још занимљивије, занимао се и за анатомију! Највише га је интересовало одговор на питање где се тачно дух сједињује са телом? А сад, замислимо Сведенборга, таквог рационалог, да се занима за столарски и тесарски занат. И занат градивела инструмената. Приде, цртао је и мале за плоче. Одиста, шта је још потребно рећи о Сведенборговој „мисли“ па схватити колико нам недостају њему слични којих је, у ово наше „време пуштошења“ тако мало – на прсте руке да се изброје. А Сведенборгово писање? То је истраживачко писање, његови утисци са шестог Другим светом, прислушкивања Анђела и духовних бића, и разговора са самим Творцем. Да поновимо: Сведенборг нам приповеда о спасењу кроз „тројство“ духа, ума и разума. После ће доћи и Вилијем Блејк који ће „умити тројство“ и које нас „приводи“ Спасењу придодавши му тврђињу да човек мора бити и уметник да би се спасао.

Читам и решавам ове књижевне укрштенице и као да сам у најлепшем сну. Успут, храбро се питам где се тачно брише граница између овог и оног света? Не могу а да се и сада не присетим извесног узбуђења које сам осећао а докле су ми мисли о недељности Уметности и Спасења летеле на „две четири стране ума“. Раздрагане стваралачке мисли моје. Одлетеле су

и ка Бели Хамвашу. Сада знам. И Хамваш је дошао до спасења кроз Дело! Кроз дело, да... Нису то само пуне речи, нису...

Узгред, овом приликом, тако се ваља, препоручујемо две књиге Емануела Сведенборга: „Небо и пакао“ и „Нови Јерусалим и његово Небеско учење“ уз један цитат: (Небо и Пакао: Обитавалишта и станови Анђела): „183. Пошто

у Небу постоје Друштва, а Анђели живе као људи, они имају обитавалишта, а ова се разликују сходно стању живота сваког појединог Анђела. Она су велелепна за оне у вишем достојанству, а мање велелепна за оне у нижем стању. Често сам разговарао са Анђелима о станима у Небу, говорећи да би данас мало ко веровао да они имају обитавалишта и станове; неки стога што их не виде, а неки стога што не знају да су Анђели људи, а неки стога што верују да је анђеоско Небо онај свод који виде својим очима; а како овај изгледа празан, то они претпостављају да су Анђели ваздушни облици, па да стога и живе у ваздуху. Поред тога, они не могу да схвате да у Духовном свету постоје исте онакве ствари какве постоје у Природном, јер не знају ништа о Духовном...“

Тешко је пронаћи било шта налик Сведенборговом сведочењу. И сведочењу Анђела!

На наш предлог „магловезије“ се Хорхе Луис Борхес, који у свом отпеду „Емануел Сведенборг“ записује: „Што ће рећи да је Сведенборгово небо небо љубави и знања свега неба рада, алтруистичко небо. Сваки анђеоски ради за друге; сви анђели раде за остале. То није гасивно небо. Нити је каква награда. Ако је неко анђеоски нарави, има такво небо, и удобно му је на њему. Но, постоји друга разлика која је веома важна у Сведенборговом небу: његово је небо преваосходно интелектуално. Сведенборг прича повест, патетичну, о човеку који је себи за живота наложио да заслужи небо; тај се одрекао свих чулних уживања. Повукао се у самоћу. Лишио се свега. Молио се, молио за небо...“

Нема потребе за допуном расветљавањем. Загониност Сведенборговог учења је лако решива. Приде, овако учење добро је дошло његовом времену, али добро дође „и овомти свету јадовних граница непокајаних душа штоно би се касало“, како записа пригодном списатељском приликом незаборавни Радван Бели Марковић. И тако, упознајмо Духовни Свет читања. Уосталом, и Давид Албахари зналачки примећује: „Читање је непрестан процес прилагођавања, својеврсно учење о себи, налажење себе чак и тамо где се нисмо надали да ћемо се пронаћи.“ Дакле, са прилагођавањем имамо посла. Са прилагођавањем!

ПОСТАПОКАЛИПТИЧКА ФИЛОЗОФИЈА

Ко то спава у мом кревету?

Једна од прича запамћена из давних времена говорила је о Златокусој и три медведића. Гладна, жедна и неиспава девојчица Златокуса налетела је на кућицу, и у њој јела, пила и спавала. Кућица је припадала породици медведа, и када су се вратили, већ однекуда, приметили су да им је ту незвани гост: ко је то јео моју кашу, ко је то дирао моју столицу, ко то спава у мом кревету?

У сну видех пусти крај, казивао је извесни Валтер Бенјамин, иако више није преостао нико ко би могао да закључи да је у питању пијачни трг у Вајмару, или можда мали трг у Вермонту уочи Божића, затрпан лажним снегом и усамљеним женицама из Њујорка, а на изнуђеном годишњем одмору – организаторке венчања, куварнице, блогерке и крадљивице туђих снова – које су најзад дочекале да неском локалном столару, пекару, фармеру или ватрогасцу украду срце, па да се после слабо видљивог краја (приче) пробуде смејући се, после ноћи дискретно проведене у постељи, и свега осталог што уз то следи.

Јер, окончана је и ваша прича у којој сте били добро ситуирани (медведићи). Умрли сте, и све оне читавог живота сакупљане ствари – породичне фотографије које су само за вас имали значење, књиге вашем срцу и знатижељи важне, ситне драгоцености, светлוצави каменчићи и разнобојна дугмад, кутијице и сличице „животињског царста“, шарене папирне салвете и металне значкице са називима фирми које више не постоје – сада су само отпади и тихо ђубре.

Хајде бар да је неко други ушао и преузео вашу целог живота мукотрпно стицану и чувану кућицу, па да се запањени запитате „ко то спава у мом кревету“ и „ко се то покорио мојим јорганом“. Јер и тај неко је већ умро.

Једносмерна улица Валтера Бенјамина постала је наша слепа улица – у сну видех пусти крај – којом више нико и никада неће ходати. Ђорђе Писарев

САВРЕМЕНИ ПЕСНИЦИ, ИЗ РУКОПИСА

Зоран Костић

ГОЛГОТА

Осим Христоса,
сви други с Голготе
сачували су земаљске животе –

хуље, блуднице,
лупежи, целати,
њихов се васкрс не мора чекати,

наставили су своје постојање
кроз непочинство,
све до дана дањег

а наше доба, најгоре од свију,
прогласило је најгору братију

људскога рода,
за људске кумире:
с њиховим растом,
вјера одумире

и од Распећа, поступно, заиста,
будна притворност
црног антихриста

претварајући несвето у свето,
овладала је земаљским
свијетом.

ПРВО НЕБО

Док се бауља,
док мирише смола
чамове даске испод свода стола,

створ у искуству
још нема препрека
и не зна шта га
усправљањем чека:

удар тјемом о наличје стола,
тај трен истински
доживљеног бола,

тај трен када биће
почиње да пати
као почетак живота се памти

а схватајући значај свога раста
разум поима шта
представља астал –

то досегнуто првосводно небо,
тај дочек сољу
и сунчаним хљебом.

Уздихући се уз ногар астала
сва људска врста
на ноге је стала.

ИСТОРИЈА РИЈЕЧИ

Хтјења на језик
стижу магновењем
кроз које она,
муњевитим зрењем

осмишљавања – постају ријечи;
некад, тај словни нанос
запријечи,

бесмислом ношен,
отвор уског грла
и онда, мада рођењем умрла,

мртва ријеч се нађе у говору
а убрзо су уз њу на умору

и оне друге, с њом живе рођене.
Временом, говор
на тај начин вене –

не стиже да се обнови,
подмлади –
и такав језик мртворођенчади

када коначно постане испразан,
мре са народом
по коме је назван.

ОЖИВЉАВАЊЕ

Једино жртве крај рата доживе
и, рекло би се, да их и оживе

болна сјећања доба поратнога,
потом их, попут
заоштрог глога,

колац мировни
бездушно прибије
за дно муљаво глуве историје

гдје зарад слоге
почињу да труле
до потомачке заборавне нуле,

а у сјећање могу да се врате
тек оживјеле мржње
кад зарате

и закрве се исте оне силе
које су жртве већ
једном побиле.

БЛАГО ИЗГНАНИНА

Кад смо бјежали
од краја роднога
свако понесе из живота тога

нешто што му је
значило посебно:
отац (кроз мјесец дана већ,
погребно)

ново-новцато црно одијело,
најмлађа сестра – иако увело –

тијело лутке, играчку једину,
мој брат старији
– кубуру дједину

(да се зна ко су
били наши преци),
за коју вијек не праве се меци,

старија сестра – дрвену кутију –
једну од оних гдје се тајне крију,

за мајку не знам
шта није узела –
сем купусаре с рецептима јела,

пун цак писама и фотографија,
славску икону гдје Свети Илија

свој хљеб насушни
од гаврана прима
и, памтим, сакри
међу тим стварима

(гојењу склона)
– гумирани стезник.
Ја не понесох ништа, осим језик

кога постадох свјестан
тек недавно
када и схватих – понио сам
главно:

сви су под земљом
из ових стихова
и сва прђија са њима, њихова

а језик памти,
молитвом до Бога,
све њих и прогон
из краја роднога.

ЛИЦЕ ЖАНРА: НАУЧНА ФАНТАСТИКА

Илузионистичка једначина

Пише: Светислав Јованов

„Никада немој дозволити да те твоје осећање морала спречи да учиниш оно што је исправно“, гласи један од латимотива-кључева у трилогији „Задужбина“ („Foundation“, 1951-1953) Исака Асимова, непревазиђеном делу научне фантастике. Асимов (право име: Исак Јудович Озимов, 1920-1992), пише само познат као један од „велике тројке“ аутора овог жанра (уз Роберта Хајнлајна и Артура Кларка), већ и као творац фаноза, „четири закона роботике“. Ипак, оне далеко важније законитости, које се тичу синтезе маште и приповедачке вештине, на врхунски начин је исказао у трилогији о Задужбини, чији је не тако скривени јунак, уствари, теорија „психохисторије“, оличена у плану научника Харија Селдона.

Наиме, Асимов гради своју научно-фантастичку епопеју на крајње амбициозном приповедно-идејном споју: човечанство на врхунцу моћи, суочено са слутњом највеће пропасти. Другим речима, усред Трагтора, планете-центра галактичке цивилизације, Хари Селдон, након што помоћу формула психохисторије (која се бави реаговањем великих колектива на друштвене импулсе) открива да за пар векова Царству следи опадање, а потом тридесет векова варварства, успева да од актуелних властодржаца искамчи подршку за своју „формулу спаса“. На два супротна краја галаксије бивају, под његовим вођством, основане две Задужбине, са задатком да, сачувавши најважније тековине знања, након Пропасти активним утицајем скрате неизбежно доба варварства на „само“ хиљаду година, покренућући нову ренесансу човечанства. У складу с тим, и први део трилогије, посредством приказа борбе предузимљивих „градоначелника“, вођа Прве задужбине (смештене на планети Терминус!), са амбициозним владарима делова распарчаног Царства, обрађује спору, али неизбежно тријумфовање *креативне употребе знања* над застарелим ауторитетима и музејским правилима. На први поглед, реч је о ставу да је имажинација у служби спознаје.

Међутим, оно што суверено издваја Асимовљево сагу из мноштва других „епских“ и „акционих“ падања јесте чинионица да овај аутор успева да уобличи најатрактивнију димензију зфавантуре претежно посредством пегирања – или барем довођења у питање – самих основа жанра. Други део трилогије „Задужбина и царство“, поставља предмет сукоба у двоструку „кризну жижку“. Док успешно суочавање пионира Прве задужбине са нападима амбициозног војсковође Риозидја, представника умирућег Царства, представља још увек демонстрацију прагматичког (не увек и етичког) духа, кроз увођење нове опасности – Мазгова, јединственог мутанта способног да утиче на људске емоције (и као таквог непредвидљивог за Селдонов план), Асимов са терена моћи прелази на драму о самој природи (са)знања. Стога се у овом сегменту мотив потраге за Другом задужбином уводи не само као формални „прикључак“ за даље приповедање, већ и као идејно-имагинацијска дилема.

Отуда је и сам феномен Друге задужбине – иначе, задужбене за развијање менталних људских моћи – имагинацијски магично, али и проблемски вишезначно предочен. С једне стране, након још једне победе над новим амбициозним регионалним (у галактичким размерама) тиранином, водећи умови Прве задужбине, свесни подстицајног (нарасла вера народа у нужност успешности Селдоновог плана), али и ограничавајућег ефекта идеје о Другој задужбини (одбијање еманципованих интелектуалаца да се подржатју арбитражи невидљиве врховне моћи), стичу уверење да су – између осталог и технолошким освајањем психичких појава – искоренили Другу задужбину, оставши једини кандидат за обнову Царства. Насупрот томе, Друга задужбина поставља несметано своју падзорничку мисију, спокојна и савршено скривена управо на рушевинима Трагтора (јер, центар Галаксије је место супротности од њеног руба!), омотана слојевима илузије као највеће и најмање приметне моћи. За Асимова кажу да је био клаустрофил, то јест уживао у скученим, затвореним просторима. Чак је, поседовао штанд у станици метроа у Њујорку у коме је волео да чита књиге уз звук пролазећих возова. На извештај начин, ова склоност је аналогна једној (такође скривеној) идеји Задужбине: попут возова, и чинионице и илузије се рађају и нестају подједнако неумитно – само потрага траје, она је једина Задужбина. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: РАЈАЧКИ - НИЊЊА

Маскирани праведник

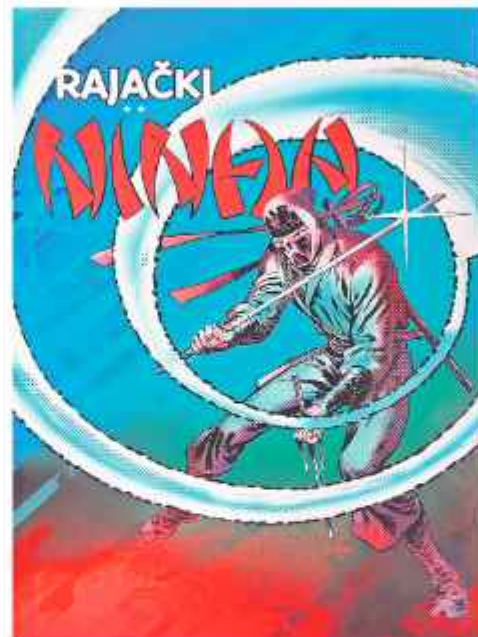
Пише: Илија Бакић

Кратки наслов на корицама „Рајачки ** Ниња“ (звездице у овом тексту су, на жалост, недостојна ознака за шуриксене) уз адекватну илустрацију непобедивог маскираног ратника из сенки, искуснијим стрипољупцима са ових простора сасвим је довољан да знају шта их чека између тврдих корица. Они млађа ће кроз текстове и стрип епизоде полако откривати још један феномен популарне културе из 1980-тих са простора сада неостојеће а тада (чинило се) врло постојане Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Конкретно, тада су на киосцима међу (за данашње појмове – непојмљивим) мноштвом шарених свезака тзв рото романа (од милоште званих и „писани романи“ да би се разликовали од – цртаних романа) кроз

друга снагатора Табаско Пита је битно редукована), у безмало 30 епизода (све до последњег 538. броја „Екс алманаха“) стварала је екипа проверених сценариста и цртача (Светозар Тоша Обрадовић, Драган Стокић Рајачки „Рајад“, Петар Аладић и Миодраг „Микица“ Ивановић, по једну епизоду су урадили Миодраг и Владимир Крстић односно Бранислав Кецац и Сабин Славковић).

Драган Стокић Рајачки (1951) појашљује се у серијалу „Ниња“ у две улоге: као комплетан аутор или као цртач епизода које је осмислио Тоша Обрадовић (1950-2020), још једна од одавањих стрип легенди која је незаслужено багателисана или омаловажавана. Рајачки је написао и нацртао прве епизоде „Ниње“ које су „пробиле лед“ и придобиле пажњу читалаца; те су епизоде репринтоване у првом тому ове својерсне (за сада двојкљонке) монографије, објављеном 2021. године. Нови, други том садржи епизоде цртане по сценарију Тоше Обрадовића („Мртавац који ходи“, „Кад сушце удари у главу“, „Непобедиви Данијел“) односно Марка Стојановића („Улог“) док је за „Укус смрти“ Рајад комплетан аутор. Ниња/Елдриц у њима се бори против „класичних“ криминалаца у лику снагатора или уцењивача које елиминисае брзином и хладнокривошћу (уз помоћ „характерја“, шестог чула које га упозорава на опасности) односно невероватним баратањем разним оружјем. Но, дах неочекиваног и искорак из рутине долази са епизодама у којима су противници клонови или роботи са којима опробане методе борбе нису довољне. Сценариста Тоша Обрадовић је волео да користи научнофантастичким арсеналом и тако ставља на додатне муке свог хероја, на радост најпре затечених а после очараних читалаца. Ко год био Нињин противник, приче о њиховим сусретима и сукобима препуне су вратоломне акције, жучних дијалога, јуриња аутомобилима, скокова и удараца што је Рајачки мајсторски испртавао сведеним, рафинираним потезима. Његове табле са цртежима различитих величина одражавају динамику дешавања и вртоглавом брзином вуку читаоца/гледаоца на нове и нове странице.

које су се, на радост клинаца (малих и великих), шепурили знани и незнани каубоји, детективи, полицајци и криминалци, повремено и свемирски борци (па чак и Конан), међу најпопуларнијим биле (од 1983. године) свеске плаћивих корица са поновним насловом „Ниња“ које су већином биле дело извесног Дерека Финегана (у ствари их је писао Брано Николић, стрип аутор-отац Мије Силеџије и Бенцо Косте, који је писао и романе о доживљајима Дока Холмдеја). Млађарија је обојавала авантуре Леслија Елдрица, Американаца који је „изучио“ за нињу и делио правду у Сан Франциску у сочно описаним биткама против неваљалаца свих боја, врста и фела. Ова популарност није промакла руковођству „Дечјих новина“ (на челу са легендарним Срећком Јовановићем, који је створио овај носећа стуб стрипа у Југославији) па је Ниња прешао и у медијум стрипа и дебитовао у 485. броју „Екс алманаха“ и постао безмало инстантно популаран. Нињу, која се помало разликовао од писаног узора (улога његове драге Сумико и

монографију употпуњују текстове, од шармантног уводника „Од катаде до тирване“ Предрага Ж. Вајагића, аналитичког прегледа „Ниња захваљујући Нињи“ Владимира Стефановића до сјајног текста „Светозар Обрадовић: силовим за стрип-сценаристу“ о каријери овог великана из пера теоретичара Предрага Ђурића. Изузетан увид у промишљање свог стрип стваралаштва Рајачки даје у интервјуу под насловом „Како је проходао Ниња и друге приче“. Монографију закључују кратке изјаве десетак стрип аутора и теоретичара односно писаца. Сви они слажу се да је Рајачки изузетан уметник а стрип „Ниња“ значајно дело из историје домаће 9. уметности. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Библиотека снова Анимант Крамб

Лин Рина
Павана, 2024.

„Библиотека снова Анимант Крамб“ је жанровски љубавни роман и *coming of age* прича немачке ауторке Лин Рине (1987). Оно што је занимљиво у вези са овим сасвим конвенционалним али свакако питим текстом је у коликој мери је он чедо новог доба, и да вероватно не би ни постојао без интернета. Лин Рина је испрва популарна објављивала на популарној платформи Wattpad на којој на којој аутори, најчешће аматери и почетници, деле своју фикцију и фанфикцију директно са читаоцима, да би је тек касније објавила и код издавача. За оне ауторе који имају среће, ово може бити одличан начин да почну – коначно, Е.Л. Џејмс која се обогатила са својим петаричним романима *Педесет нијанси сиве* своју фикцију прво популарисала на интернету, објављујући делове приче под псеудонимом. Наравно, Лин Рина је далеко од милионске славе америчке ауторке, али је ипак постигла солидан успех са „Библиотеком снова“ која је преведена на више европских језика (дродуше не и на енглески).

„Библиотека снова Анимант Крамб“ прати младу Ентесоићу из ситног сеоског племства на самом крају 19. века, која због опкладе прихвата да месец дана ради у библиотеци код Томаса Рида, образованог и мрзовољног библиотекарског радничке класе, код ког наједан помоћ-

Реч критике

ник не успева да се задржи дуже од неколико недеља. Главна јунакиња Анимант је, очекивано, опседнута књигама и „сасвим другачија од других девојка“, те са мистериозним и резервисаним младим библиотекарском полако развија специфичан однос. Анимант је писана на трагу јунакиња попут Елизабет Бенет Џејн Остин, и Џејн Ејр Шарлоте Бронте, али најжалост, световима далеко од њихове изијансираности. Слична ствар важи и за Томаса Рида, који је појединостављени пасивни Дарсија из „Гордост и предрасуда“ и Господина Рочестера из „Џејн Ејр“, додуше са интригантном изменом коју доносе сва друштвена оттерећења које носи порекло нижем статуса у Ентесоић тог времена. Временски период у који је омењена радња упућује на више козметички него ишта друго, и мако ауторка покреће неке друштвене теме посебно актуелне за то време (а и данас) попут феминизма, класних неправди, антисемитизма... њени јунаци, сем када су карикатуре, у својој суштини су људи нашег времена и савремених сензибилитета, само костимирани у претпоставу епоху. Ипак, не треба бити претрпан строг имајући у виду шта овај роман јесте – а то је жанровски „љубав“ намењен да забави, са лаким догађљивим заплетом, без много већих претензија од тога. *Настаја Писарева*

Цитат

Насловина сам се на мермерни стуб и у себи прокиљнула мајку, док сам се љубавно смешала и прикољкивала да макар једна реч из уста мога сговорника испадне разумна.

„Али пошарни медвед је рекао: 'Ја сам барон Минхаузен!' И онда је пингвину одкрио главу, управо ми је испричао, а ја, најжалост, још нисам била попила довољно пивца да бих могла макар да се правим да му је виц био добар. Имао је завист лево лице, али одела му је била смешна. Шта год мада тренутно налазила, мушкарци не би требало да носе прсикуе боје јоргована. То је било напосто гротескно и глупо.